

Nr 38.

Ankom till riksdagens kansli den 15 april 1915 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag till genomförd likartad förvaltning av de ecklesiastika boställena.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 135, har herr *Gustafson* i Kasenberg, med vilken herr *Henrikson* instämt, hemställt, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till genomförd likartad förvaltning av de ecklesiastika boställena, jämte såväl skogs- som jordbrukslägenheter därå, varigenom tillvaratagandet av dessa värdefulla tillgångar kunde på bästa sätt tryggas.

Till stöd för denna framställning har anförts följande:

»Utarrenderingen av de ecklesiastika boställena förestår och kommer att pågå under de närmaste åren. Det synes då vara en brist, att man ej anförtrott ledningen av detta arbete och granskningen av hithörande ärenden åt någon central förvaltning, utan överlämnat detta åt de olika domkapitlen och länsstyrelserna, varigenom praxis torde komma att bli rätt olika inom olika län. Länsstyrelserna hava ju ingen annan utväg att tillgripa vid detta arbete än att genom sina underlydande, kronofogdar och länsmän, verkställa utarrenderingen.

För vården och skötseln av statens jordbruksdomäner finnes sedan länge en centralstyrelse med underlydande organ, domänintendenterna, vilka utväljas bland sakkunniga och praktiskt förfarna män. Det synes då, som om man även borde hava anordnat skötseln av de ecklesiastika boställena på ett likartat sätt, som garanterat en planmässig och prak-

tisk behandling av dit hörande ärenden. Huruvida det är lämpligt och den bästa utvägen att överlämna detta åt domänstyrelsen och domänintendenterna, tilltror jag mig icke att bedöma, men det synes mig alldeles givet, att den erfarenhet, som vunnits vid förvaltningen av statens domäner, borde utnyttjas även beträffande de ecklesiastika boställena. Syner och besiktningar vid de förra äro numera förenklade och praktiskt anordnade, nybyggnadsfrågor och dylikt avgöras utan någon vidlyftig apparat, arrendeuppskattningar och saluvärderingar verkställas på ett planmässigt sätt av på området erfarna och praktiska män. Varför då ej draga nytta av det system och den erfarenhet, som vunnits här, och tillämpa det även beträffande de ecklesiastika boställena? Inom flertalet län, där domänintendenter finnas tillsatta, torde, då väl på grund av styckning och försäljning antalet kronodomäner är statt i sjunkande, deras tid medgiva dem att även åtaga sig tillsynen över de ecklesiastika boställena. Och genom domänintendenternas övertagande av denna tillsyn torde man kunna påräkna en mera lantbrukskunnig och rationell behandling av hithörande ärenden. Ävenså borde syner genom häradshövding eller kronofogde och nämnd kunna bliva överflödiga och bestyren därmed uppdragas åt domänintendenten.

Vad som är av vikt och vad som även är huvudsyftet med min motion, det är, att man drager största möjliga nytta av redan gjorda erfarenheter på ett nära liggande område samt att man anordnar förvaltningen av de ecklesiastika boställena så litet invecklad som möjligt utan att släppa efter på fordringarna på en fullt tillfredsställande och ändamålsenlig behandling av dithörande frågor.

Då jag, som nämnt, ej själv tilltror mig att kunna bedöma, åt vem denna förvaltning bör uppdragas, men anser de synpunkter jag framhållit vara av sådan vikt, att frågan är förtjänt av en utredning, varigenom olika möjligheter kunde bliva skärskådade, så tillåter jag mig vördsamt hemställa — — — —».

Utskottet.

Förevarande motion innehåller obestriddligen i flera hänseenden beaktansvärda synpunkter och önskemål i fråga om förvaltningen av den åt prästerskapet anslagna jordegendom. I likhet med motionären anser utskottet det sålunda vara angeläget, att verklig sakkunskap och planmässighet därvid få göra sig gällande, något som givetvis blott kan vara till fördel för de ändamål, som skola tillgodoses genom avkastningen från den ecklesiastika boställsjorden. Samtidigt synes det emellertid utskottet, som om motionären väsentligen underskattat betydelsen i förenämnda avseenden av den förändrade hushållning med

ecklesiastika boställen och skogar, som betingats av de utav 1910 års riksdag antagna nya grunder för prästerskapets avlöning och varom närmare stadgats i vissa författningar på den ecklesiastika förvaltningens område, som till följd därav utfärdats.

Sälunda torde, då motionären i sitt yrkande om genomförande av en likartad förvaltning av ifrågavarande boställen inbegripit även därtill hörande *skogar*, till en början vara skäl erinra därom, att jämlikt förutberörda grunder och författningar numera all skogs- och hagmark å samtliga åt prästerskapet anslagna löneboställen skall undantagas från förvaltningen i övrigt för att i den mån boställe beröres av ny löne-reglering — i visst fall tidigare — ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Till den del motionen sålunda avser även skogshushållningen å prästerskapets boställen, kommer uppenbarligen önskemålet om centralisation i förvaltningen och en fullt sakkunnig skötsel att förverkligas i samma mån som årligen allt flera ecklesiastika boställsskogar överflyttas från enskild vård till skogsstatens, en ordning som redan under det närmaste årtiondet kommer att vinna genomförd tillämpning å den ojämförligt större delen av nämnda skogar.

I sammanhang härmed vill utskottet, då motionären därjämte framhållit vikten av, att de på de ecklesiastika boställena förefintliga värdefulla skogs- och andra tillgångar på bästa sätt tillvaratagas, erinra, hurusom de av chefen för kungl. jordbruksdepartementet jämlikt nådigt bemyndigande den 16 juni 1911 tillkallade sakkunniga för utredning angående lämpligheten av en omläggning av förvaltningen och skötseln av kronoparkerna och andra allmänna skogar i södra och mellersta Sverige av sitt uppdrag föranletts att ägna uppmärksamhet åt frågan om en förbättrad skogsvård jämväl å de ecklesiastika boställsskogarna. Enligt vad utskottet inhämtat, hava nämnda sakkunniga för avsikt att föreslå vissa förändringar i nuvarande organisation, varigenom en omsorgsfullare tillsyn och intensivare skötsel skulle möjliggöras jämväl med avseende å sådana allmänna skogar, däribland de ecklesiastika, vilkas avkastning icke ingår till statsverket.

Huvudsyftet med motionen synes emellertid vara att vinna en förändrad ordning för den numera obligatoriska uttarrenderingen av prästboställenas *jordbruksjord*. Förvaltningsföreskrifterna härom återfinnas, såsom bekant, i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910, varjämte erforderliga närmare bestämmelser om, bland annat, sättet för löneboställenas uttarrendering meddelats uti en av Kungl. Maj:t den 15

september 1911 utfärdad särskild förordning. Båda författningarna äro avsedda att vinna tillämpning, allt efter som ny lönereglering inträder för vederbörande boställshavare eller tidigare, för så vitt boställe förut varit i författningsenlig ordning utarrenderat och ånyo skall utarrenderas.

För avfattningen av arrendeförordningen hava i allmänhet gällande författning angående grunderna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner tjänat såsom förebild. Förefintliga skiljaktigheter synas huvudsakligen vara betingade av ifrågavarande boställens egenskap av till prästerskapets avlöning anslagen egendom, något som ju, bland annat, föranlett det av motionären anmärkta förhållande, att icke domänstyrelsen och domänintendenterna utan ecklesiastika myndigheter och tjänstinnehavare jämsides med vissa andra administrativa organ handhava tillsynen över och verkställa utarrenderingen av löneboställena.

Jämlikt förenämnda författningar tillkommer det nämligen domkapitlet att, huvudsakligen med ledning av syner och ekonomiska besiktningar, öva kontroll över löneboställenas vederbörliga skötsel och hävd samt arrendators fullgörande av sina skyldigheter i avseende å nybyggnader och underhåll, ävensom att i förening med Konungens befallningshavande slutligt pröva och fastställa villkoren för löneboställenas utarrendering, sedan förut arrendeuppskattning verkställts och förslag till arrendekontrakt uppgjorts av en nämnd, sammansatt på sätt i § 4 av arrendeförordningen närmare angives. Rättigheten att antaga arrendator tillkommer, såsom i motionen erinras, Konungens befallningshavande.

Utskottet, som finner vissa av arrendeförordningens stadganden, i vad de avse reglerandet av rättsförhållandet mellan arrendator och vederbörande prästerlige tjänstinnehavare mindre väl avvägda, anser det måhända jämväl kunna ifrågasättas, huruvida antydda tillvägagångssätt vid löneboställes utarrendering är det mest ändamålsenliga. Likaså torde det möjligen vara tvivel underkastat, huruvida, i avseende å tillsynen och förvaltningen över huvud, de myndigheter och tjänstemän, vilka nu handhava densamma, äro ur alla synpunkter därtill bästskickade, om nämligen huvudvikten lägges på uppnående av största möjliga enhetlighet och planmässighet.

Utskottet är emellertid icke övertygat om, att, då det gäller utövandet av och tillsynen över jordbruksdriften å boställena, genomförande av full likformighet över hela riket är något i och för sig eftersträfvärt ej heller tillfyllest betingat av något praktiskt behov av administrativt enklare former, såsom motionären håller före. Fråga är, om ej just av praktiska hänsyn ett sådant förvaltningssystem är att föredraga,

som, i likhet med det nu rådande, inom varje landsdel tillåter utbildandet av den lokala förvaltningspraxis, som bäst anpassar sig efter de skilda orternas i många hänseenden olikartade behov och jordbruksförhållanden.

Då motionären vidare med sådan styrka betonat vikten av att lantbrukskunnighet och praktisk erfarenhet få göra sig gällande vid boställes utarrendering, synes det icke opåkallat att erinra, hurusom nu gällande förvaltningsordning dock sörjt för vissa garantier i sådant avseende. Sålunda har föreskrivits, att bland de i förutnämnda § av arrendeförordningen omförmälda uppskattningsmän skall finnas en av pastoratet — eller, för visst fall, av domkapitlet — utsedd, i lantbruks- och affärsförhållanden kunnig person, varförutom Konungens befallningshavande, när behov därav kan föreligga, äger tillkalla lantbruksingenjör eller annan sakkunnig att biträda vid förrättningen och sålunda beredas tillfälle att yttra sig över upptagandet i arrendekontraktet av sådana detaljerade föreskrifter rörande ägornas vård och bruk, som kunna anses erforderliga utöver arrendeförordningens stadganden. Motsvarande betydelse för behovet av sakkunskap vid ekonomiska besiktningar och laga syner äga givetvis boställsordningens bestämmelser, att nämndemän till visst antal skola deltaga i sistnämnda förrättningar.

Slutligen kräver, enligt utskottets mening, den omständigheten beaktande, att, såsom ovan antytts, gällande ordning ifråga om de ecklesiastika löneboställes förvaltning, där den över huvud hunnit genomföras, ägt bestånd så kort tid, att några tillförlitliga verkningar av densamma ej kunnat vinnas och följaktligen ett slutligt omdöme därom ej rättvisligen bör vedervågas. De betänkligheter, som sålunda möta mot en omläggning eller rubbning av ifrågavarande förvaltningsformer, torde så mycket mindre helt böra avvisas, som det här gäller en fråga av i viss mån svårlöst och ömtålig beskaffenhet på grund av de olika rättigheter, som äro beroende av prästboställes utarrendering. Såväl lokalförsamlingen — pastoratet — som domkapitlet äro nämligen var för sig bärare av vissa kyrkligt ekonomiska intressen, ej blott sådana, som betingas av att arrendeavkastningen disponeras för ecklesiastika avlöningsändamål — något som ju är förhållandet jämväl ifråga om boställes skogsavkastning — utan ock sådana, som mera direkt äro knutna till arrendeförhållandena å vederbörande löneboställe. Huruvida, vid en förändring av nuvarande ordning, bådadera eller endera av dessa parter skulle uteslutas från deltagande i förvaltningen eller på ett eller annat sätt beredas tillfälle att fortfarande bevaka sina antydda intressen, är ett spörsmål, som motionären underlåtit att beröra.

Med åberopande av det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motion ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 april 1915.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: herr Persson, Ericsson, Odelberg, Petersson, Holmquist, Paulson, Fahlén, Hellström, Lindblad, Linders, Nilsson i Tånga, Öberg, Sjöblom, Ekerot, greve Hamilton och Nilsson i Linnås.

Reservationer:

av herr *Lindblad*, som anført:

»Redan år 1882 funno statsmakterna det behöfligt att inrätta ett särskilt centralt ämbetsverk, domänstyrelsen, för förvaltning av kronans då indragna boställen, och kammarkollegii befattning med hithörande ärenden fick upphöra. Samtidigt infördes institutionen att genom domänintendenter och en fullt ordnad lokalförvaltning handhava den speciella tillsyn som fordrades. Det torde numera ej finnas någon, som vill återföra denna förvaltning till dess gamla former.

Då de ecklesiastiska boställena nu skola permanent utarrenderas, synes utvecklingens gång befördras genom att tillgodogöra sig samma erfarenheter, som vunnits i fråga om statsverkets indragna boställen. Syner och besiktningar äro därstädes numera i hög grad förenklade, en del utföras av domänintendenten ensam. Arrendeuppskattning samt disposition av boställets olika tillgångar föreslås av en fullt lantbrukskunnig och praktisk 3-manna nämnd, där domänintendenten har en röst och de två andra utgöras av de inom sin ort lämpligaste, som landsting och hushållningssällskapens förvaltningsutskott kunnat utvälja.

Författningen om ecklesiastika boställens utarrendering åter stadgar, att kronofogde eller länsman med biträde av »en i lantbruks- och affärsförhållanden kunnig person» (med arvode likasom nämndeman) skall verkställa värderingen. Utan att behöva beskyllas för partiskhet torde man kunna våga det uttalandet, att domänförfattningen medför en strängare prövning. Och att domänvärderingen nog allmänt anses hava företräde, tror jag bevisas därav att vid tillfällen som förekommit, då församlingar hos Kungl. Maj:t anhållit om utbyte eller försäljning av ecklesiastiskt boställe, erforderlig värdering ofta begärts förrättad av domännämnden. Kronofogde- och länsmanstjänsterna uppehållas dessutom rätt ofta av yngre, meritsökande landsstatstjänstemän. Kronofogdarnas befattning med syner å krondomänerna har nyligen kunnat helt indragas, och dessa förrättas på vanligt sätt, såsom sker med enskild jord.

Allt detta tyder på, att de ecklesiastika boställenas jordbruksförhållanden blott torde kunna vinna på att få en likartad behandling, som nu kommer kronodomänerna till del. Beträffande skogens vård skola de allt fortfarande sortera under domänstyrelsen, som genom jägmästaren fullständigt förvaltar skogstillgångarne.

Åtskilliga andra jordbruksägande institutioner och kommuner hava också tillsatt särskilda domäntjänstemän: jag erinrar om, förutom akademifogdarna, att såväl Stockholms stad som Norrköping hava inrättat sådana befattningar, varjämte riksdagen för några år sedan tillskapade arméförvaltningens domäntjänsteman. Det är också enligt min förvissning blott en tidsfråga, när de ecklesiastika boställena skola på samma sätt behandlas: det vore helt visst en fördel, om redan vid första utarrenderingen i de län där domänuppskattningsnämnd finnes, densamma finge anlitas även för de ecklesiastika boställena.»

samt av herr *Linders* mot utskottets motivering.
